

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טבילת בעל קרי לתורה ותפילה, ותקנת עזרא

(כ' ב') (שנינו במשנה:) בעל קרי מהרהר בלבבו, ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה. רבי יהודה אומר: מברך לפניו ולאחריהם (וכדמסיק, כ"ב א', עשאן רבי יהודה, את הברכות, כהלכות דרך ארץ, שמותר לבעל קרי לשנות בהן).

(כ"ב א') **תניא:** רבי יהודה בן בתירא היה אומר: אין דברי תורה מקבלין טומאה (ובעל קרי מותר בדברי תורה). מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם למעלה מרבי יהודה בן בתירא. אמר ליה: בני, פתח פיך ויאירו דבריך, שאין דברי תורה מקבלין טומאה, שנאמר¹: "הֲלוֹא כֹה דִּבְרִי כְּאֵשׁ נָאֵם ה' (וּכְפָטִישׁ יִפְצֹץ סֵלַע)". מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה.

אמר רב נחמן בר יצחק: נהוג עלמא כהני תלת סבי: כרבי אלעאי בראשית הגז (שאינו נוהג אלא בארץ), כרבי יאשיה בכלאים (שאינו חייב בכלאי הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד). כרבי יהודה בן בתירא בדברי תורה.

כי אתא זעירי (מארץ ישראל לבבל) אמר: בטלוה לטבילותא (של בעלי קרי)². ואמרי לה: בטלוה לנטילותא (נטילת ידיים). מאן דאמר בטלוה לטבילותא, כרבי יהודה בן בתירא³. מאן דאמר בטלוה לנטילותא, כי הא דרב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא.

1. ירמיהו כג, כט.

2. שלבי תקנת הטבילה: כתב הרמב"ם (הל' תפילה ד, ד) "עֲזָרָא תִּקֵּן שְׁלֵא יִקְרָא בְּעַל קָרִי בְּלִבְדּוֹ דְּבְרֵי תוֹרָה עַד שְׁיִטְבֵּל. וּבֵית דִּין שְׁעָמְדוּ אַחֲרֵי כֵן הִתְקִינוּ אֶף לְתַפְלָה, שְׁלֵא יִתְפַּלֵּל בְּעַל קָרִי בְּלִבְדּוֹ עַד שְׁיִטְבֵּל."

3. כתב הרשב"א שרבי יהודה בן בתירא לא מצריך אפילו נתינת ט' קבין. והקשה, כיון דתקנת עזרא הוא, היכי אתי ריב"ב ומבטל לה? והא אין בית דין רשאי לבטל דברי ב"ד חברו, אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין! ותירץ דאתא עזרא ולא קבילו מיניה, אלא נהוג בה להקל. ואתא ריב"ב ואחזיק בידיהו, וקראו על שמו. וכעין זה ברמב"ם (הל' ק"ש דח) "וְלֹא פִשְׁטָה תִּקְנָה זֶה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיָה כָח לְרֹב הַצָּבוּר לַעֲמֹד בָּהּ, לְפִיכָּךְ בָּטְלָה." עיי"ש. ובפסקי רי"ד כתב דלית ליה לרבי יהודה בן בתירא דעזרא תיקן טבילה לבעלי קריין כלל (ובין לדברי תורה, וכ"ש לתפילה וברכות). וראה מאיר.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(כ"ב א') **תנו רבנן:** בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים, טהור. נחום איש גז
 לחשה לרבי עקיבא. ורבי עקיבא לחשה לבן עזאי. ובן עזאי, איכא דתני יצא (והיקל
 בדבר) ושנאה לתלמידיו בשוק, משום ביטול תורה, וביטול פריה ורביה (שהיו
 נמנעים מתשמיש מפני טורח הטבילה). ואיכא דתני לחשה, שלא יהו תלמידי חכמים
 מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים.

אמר רבי ינאי: שמעתי שמקילין בה (במרחצאות, או בנתינת תשעה קבין). ושמעתי
 שמחמירין בה (בארבעים סאה). וכל המחמיר בה על עצמו, מאריכין לו ימיו ושנותיו.
 ושקיל וטרי למאן דאית ליה תקנת עזרא במה נטהר בעל קרי.

(כ"ב ב') (ומסיק) אמר רבא: הלכתא, בריא המרגיל (דהיינו שמשמש מיטתו) וחולה
 המרגיל, ארבעים סאה. ובריא לאונסו, תשעה קבין. אבל לחולה לאונסו, פטור
 מכלום.⁴

גרסינן להלן בסוף פרקין (כ"ו א'):

משנה: זב שראה קרי (בתוך שבעת ימי טומאת זיבתו), ונדה שפלטה שכבת זרע
 (ונטמאה מקרי מלבד טומאת נידתה), והמשמשת (מיטתה) שראתה (דם) נידה, צריכין
 טבילה (לדברי תורה ותפילה, אע"פ שאין טבילה זו מטהרתם). ורבי יהודה פוטר (היות
 שאין טבילה זו מטהרתו).

שיטות הראשונים

טבילת בעל קרי השתא: רש"י מפרש שהכרעת רבא (בריא המרגיל וכו') היא לשיטת
 האמוראים הסוברים את תקנת עזרא. מיהו השתא אנן כרבי יהודה בן בתירא נהגין,
 כדאמר רב נחמן בר יצחק. וכן פסקו **כל הפוסקים**. וכן פסק השו"ע.⁵

4. בדק"ס השמיט ע"פ כת"י את מסקנת רבא הלכתא בריא המרגיל וכו'. עיי"ש.

5. או"ח פחא. וכתב משנ"ב (ס"ק ד) יש אנשי מעשה שנוהגין בתקנה זו וטובלין את עצמם לקריין, ואם קשה עליהם
 הטבילה רוחצין את עצמם בט' קבין. ושכתבו האחרונים שארבעים סאה מים שאובים כשרים לטבילה זו. וכן הט'
 קבין הוא ג"כ במים שאובים, ואפילו משלושה כלים (ולא יותר, ודווקא בשפיכה ללא הפסק ביניהם. ודווקא בשפיכה ולא

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טבילת בעל קרי לפני קריאת שמע ותפילה: לדעת רב האי גאון, לא אמרין בטלוה לטבילותא אלא לגבי קריאת שמע. אבל לתפילה, אין מתפללין עד שירחצו (ובתשעה קבין, כדביאר הר"ף דבריו, ובהטלה מכלי)⁶. ולרבנו יונה ורשב"א, בטלוה גם לתפילה. ואע"פ שהתפילה יותר מקובלת עם הטבילה, לא יפסיד תפילתו משום כך. וכן כתב הרמב"ם באגרתו⁷.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן פח)

א. כל הטמאים קורין בתורה וקורין קריאת שמע ומתפללין, חוץ מבעל קרי שהוציאו עזרא מכלל הטמאים, ואסרו בין בדברי תורה בין בקריאת שמע ובתפילה עד שיטביל, כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרגולין. ואחר כך בטלו אותה תקנה, והעמידו הדבר על הדין, שאף בעל קרי מתר בדברי תורה ובקריאת שמע ובתפילה בלא טבילה ובלא רחיצה דתשעה קבין, וכן פשט המנהג.

הגה: יש שכתבו שאין לאשה נדה בימי ראיתה לכנס לבית הכנסת, או להתפלל, או להזכיר השם, או לגע בספר (הגהות ממוני פ"ד) ויש אומרים שמתרת בכל, וכן עקר (רש"י הלכות נדה) אבל המנהג במדינות אלו כסברא הראשונה. ובימי לבון נהגו התר, ואפלו במקום שנהגו להחמיר, בימים נוראים וכהאי גוונא שרבים מתאספים לילך לבית הכנסת, מתרין לילך לבית הכנסת כשאר נשים, כי הוא להן עצבון גדול, שהכל מתאספין והן יעמדו חוץ (פסקי מהרי"א סי' קל"ב).

בטילה). ומכל מקום אם נכנס חציו למקוה, וחצי גופו שבחוץ רק שפכו עליו מלמעלה ט' קבין, מועיל לטהר. וראה כף החיים (עו, ס"ק כב) בשם השל"ה הק', תקנה למי שאינו יכול לטבול בנטילת ידיים ארבעים פעמים. מקורות - רמב"ם (הל' תפילה, ד, ו).

6. וראה רמב"ם (הל' תפילה ד, ה-ו): ... וכבר בטלה גם תקנה זו שלתפילה, לפי שלא פשטה בכל ישראל, ולא היה כח בצבור לעמד בה. מנהג פשוט בספרד ובשנער, שאין בעל קרי מתפלל עד שהוא רוחץ כל בשרו במים, משום "הכון לקראת אלהיו ישראל" (עמוס ד, יב) ... אבל חולה שראה קרי לאנסו פטור מן הרחיצה, ואין בזה מנהג.

7. באגרת לרבי פנחס הדין כתב שדת משה רבנו שאין דברי תורה מקבלין טומאה, ושבעל קרי מותר להיכנס בבית הכנסת ולקרות בספר תורה. אבל להתפלל, הדבר תלוי במנהג: כל ישראל שבין הישמעאלים נהגו לרחוץ, וכל ישראל שבין הערלים לא נהגו לרחוץ. ועל עצמו כתב עוד: וזה העני שאמר עלי שאני רוחץ מקרי, שקר הוא אומר. מעידין עלי שמים וארץ שמעולם לא עשיתי זאת אלא מחולי. והיאך אשנה מנהגי ומנהג אבותי בלא עילה וכו'. והביאו רבנו יונה (בשינויים).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

המתפלל וראה צואה, או נזכר שהוא בעל קרי

(כ"ב ב') **משנה:** היה עומד בתפלה, ונזכר שהוא בעל קרי, לא יפסיק אלא יקצר (ויאמר רק את הפתיחה והחתימה של כל ברכה⁸).

תניא: היה עומד בתפלה וראה צואה כנגדו (חוץ לארבע אמותיו), מהלך לפניו עד שיזרקנה לאחוריו ד' אמות (עד שהצואה תהיה ד' אמות מאחוריו).

(ומקשה) **והתניא:** לצדדין (ואין צריך להלך עד שתהא מאחוריו)!

(ומתרץ) לא קשיא, הא דאפשר (ילך לפניו), הא דלא אפשר (כגון שיש נהר לפניו).

היה מתפלל ומצא צואה במקומו (בארבע אמותיו) -

אמר רבה: אע"פ שחטא, תפילתו תפילה.

מתקיף ליה רבא: והא "זבח קטעים תועבה"⁹ (והיה צריך לבדוק)! אלא הואיל וחטא, אע"פ שהתפלל, תפילתו תועבה.

שיטות הראשונים

ראה צואה כנגדו, מהלך עד שיזרקנה: דעת רשב"א וריטב"א, שאינו חוזר לראש אלא למקום שפסק, ואם התפלל תפלתו תפלה¹⁰. ואף שהוא במקום שדרך להימצא שם צואה¹¹. ורא"ה כתב שחוזר לראש תפלתו. ודעת רבינו יונה דמיירי במקום שלא היה

8. רבנו יונה, ריטב"א.

9. משלי כא, כז.

10. מדקתני מהלך לפניו כדי שיזרקנה לאחוריו, ולא קאמר תפלתו תועבה, כדאמר בסמוך בנמצאת צואה במקומו. ובודאי הפרש יש בין ראה צואה כנגדו, ובין נמצאת במקומו: דבמקומו כיון דבעינן מחנך קדוש, היה לו לבדוק! אבל כנגדו, דליכא אלא משום לא יראה בך, וזה לא ראה אותה כשהתחיל, לא פשע בכלום; שלא הטריחו לבדוק כמלא עיניו. ואי משום לא יראה בך, זה לא ראה עד עתה. רשב"א.

11. כן מוכח מדבריו ממה שכתב שהמקרה שאחרי זה, בהתפלל ומצא צואה כנגדו, מיירי במקום שדרך להניח שם לעתים גרף של רעי. וכן כתב הב"י בדעת הרשב"א. ופשוט.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לו לתת אל לבו שיש שם צואה. הא לאו הכי, תפילתו תועבה. והשו"ע¹² סתם כרשב"א, והביא דברי רבינו יונה.

תפילה במקום המבטל כוונתו: כתב הרמב"ם, "גדולי החכמים לא היו מתפללין בבית שיש בו שכר ולא בבית שיש בו מריס בעת עפושו, מפני שריחו רע, אף על פי שהמקום טהור."¹³ וכתב מהר"ם מרוטנבורג אין אנו נזהרין עתה בכל זה שאין אנו מכוונים כל כך בתפילה. וכן פסק השו"ע¹⁴.

נמצאת צואה במקומו לעניין תפילה וק"ש: פסקו הראשונים כרבא, שהואיל וחטא תפילתו תועבה. וכתבו תוספות דהוי "מענות לא יוכל לתקן". אבל בשם ר"י פירשו דיחזור ויתפלל¹⁵. וכן פסקו רי"ף, רמב"ם, רשב"א ורא"ש. וכן פסק שו"ע. וכתבו תוספות ורא"ש בשם ר"י, דמיירי במקום שראוי להסתפק ולתלות שיש שם צואה הלכך פשע מתחלה ולכך תפלתו תועבה¹⁶. וכן כתבו רבינו יונה ורשב"א. וכן פסק השו"ע¹⁷.

נמצאת צואה במקומו לעניין ברכות: כתבו תוספות ורא"ש, שצריך עיון אם יש להשוות ברכות לתפילה לעניין צואה¹⁸. ומיהו משום מי רגלים, פשיטא דאין צריך לחזור

12. או"ח פא"ב. יש להעיר שבב"י הביא דברי שניהם, וכתב "ולעניין הלכה, נראה דנקטינן כהרשב"א, דבתרא הוא". וכן המשנ"ב (ס"ק יג) כתב דלדינא נראה דאין להחמיר בדיעבד, דהאחרונים כולם העתיקו רק דעה ראשונה לדינא. מקורות - רא"ה (ד"ה ת"ר היה עומד). רבינו יונה (יד א ברי"ף, ד"ה הואיל). רשב"א (ד"ה המתפלל).

13. על פי עירובין פרק הדר, ס"ה א', שמואל לא מצלי בביתא דאית ביה שיכרא. רב פפא לא מצלי בביתא דאית ביה הרסנא. הרמב"ם מונה (הל' תפילה פ"ד) חמישה דברים שמעכבין את התפלה, וביניהם, טהרת מקום תפלה, ולבסוף, כוונת הלב. בביאור טהרת מקום התפילה כותב הרמב"ם כנ"ל, שגדולי החכמים וכו' ולבסוף מפרט את הדינים הנובעים מדין כוונת הלב. מדברי הטור ושו"ע משמע שהבעיה בביתא דאית ביה שיכרא, שזה מקום שיש בו דבר המבטל כוונתו (וכן ראה ההקשר בגמרא בעירובין).

14. או"ח צח"ב. מקורות - רמב"ם (הל' תפילה ד, ט). מהר"ם (הו"ד בטור; ובהגהות מיימוניות בשם תוספות).

15. וכן לעניין קריאת שמע, יחזור ויקרא. וכתב בבית"ל (עוה, ד"ה צריך לחזור) שהפמ"ג ונשמת אדם הסתפקו אם הוא מדאורייתא או דרבנן, ומצדדים שהוא רק מדרבנן, דמדאורייתא בדיעבד יצא בזה.

16. אבל אם אינו מקום שראוי להסתפק, לא מיקרי זבח רשעים, ואם התפלל תפלתו תפלה, ואין צריך לחזור לברך ולהתפלל.

17. או"ח עוה. ואע"פ שדין זה בתפילה נאמר בגמרא, למדו משם הטור ושו"ע לעניין קריאת שמע. וכתב המשנ"ב (ס"ק לא) דחזור וקורא ק"ש עם הברכות. וכף החיים (אות לו) כתב דאינו חוזר הברכות. וראה עוד להלן. מקורות - רי"ף (יד א דפיו). רמב"ם (הל' תפילה ד, ט). רא"ש (סי' כב, כן מדויק מדבריו). רשב"א (כ"ב ב', ד"ה המתפלל).

18. ועל כרחק לאו לכל מילי דמיין, דהא שתוי אל יתפלל עד שיפיג יינו, ואפילו בין מזוג אל יתפלל ביותר מרביעית,

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ולברך¹⁹. ודעת רמב"ן דאין חילוק בין תפילה ובין שאר דברי קדושה. והשו"ע²⁰ כתב כתוספות.

שולחן ערוך

(או"ח, הל' קריאת שמע, סימן פא)

ב. הִיָּה קוֹרֵא וְרֹאֶה צוֹאֶה כְּנֶגְדּוֹ, יֵלֵךְ כְּדִי שְׂיִזְרְקֶנָּה מֵאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לִפְנֵיו נֶהָר אוֹ דָּבָר אַחֵר הַמַּעֲכָב, יֵלֵךְ כְּדִי שְׂיִנְיַחֲנָה לַצִּדָּדִין ד' אַמּוֹת, וְאִינוּ צָרִיךְ לַחְזֹר אֶלָּא לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק. וְלִהְר"ר יוֹנָה אִם הִיָּה בַּמָּקוֹם שֶׁהִיָּה לוֹ לִתֵּת אֶל לְבוֹ שֵׁשׁ שָׁם צוֹאֶה, צָרִיךְ לַחְזֹר לְרֹאשׁ: (וְעֵין לְעִיל ס' ע"ו סְעִיף ח')

(או"ח, הל' קריאת שמע, סימן עו)

ח. קָרָא בַּמָּקוֹם שֶׁרְאוּי לְהִסְתַּפֵּק בְּצוֹאֶה, וּמִצָּאָה אַחֵר כֶּף, צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְקָרוֹת. אֲבָל אִם אֵין הַמָּקוֹם רְאוּי לְהִסְתַּפֵּק בּוֹ, אֵין צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְקָרוֹת. וּמִי רִגְלִים, אֶפְלוּ מִצָּאֵן בַּמָּקוֹם שֶׁרְאוּי לְהִסְתַּפֵּק, אֵין צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְקָרוֹת.

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קפה)

ה. וְאִם בֵּרַךְ וְהִתְּה צוֹאֶה כְּנֶגְדּוֹ, אוֹ שֶׁהִיָּה שְׂכּוֹר (פ' לַגְמְרִי), נִסְתַּפְּקוּ הַתּוֹסְפוֹת וְהָרָא"שׁ אִם צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְבָרֵךְ; וּמִשּׁוּם מִי רִגְלִים פְּשִׁיטָא שְׂאִינוּ חוֹזְרִים לְבָרֵךְ.

דאפילו ר"א דכריתות ("ג ב') לא שרי ביותר מרביעית, ואפילו לענין הוראה כדאמרין התם. ופשיטא דשתוי מברך ברכת המזון וכל הברכות כולן, כדאמר בירושלמי דברכות, דמפיק ליה מואכלת ושבעת וברכת, ואפילו מדומדם.

19. אפילו אם תאמר דמשוינן ברכות לתפלה בצואה תניא, ומי רגלים לא חמירי כמו צואה, דהא אמר בסוף פרק מי שמתו (ברכות כ"ה א') לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד, הא נפול לארעא שרי, ורבנן הוא דגזרו בהו, וכי גזרו בהו בודאן, אבל בספקן לא גזרו בהו רבנן.

20. או"ח ע"ח, או"ח קפה, ה. והאחרונים נחלקו: דעת כף החיים (ע"ח, אות לז, בשם קיצור שו"ע וחיי אדם) שאף בברכת המזון אינו חוזר, וכל שכן בשאר ברכות. והמשנ"ב (קפה, ס"ק ז) פסק שחוזר בברכת המזון, כדין תפילה, וכן בברכות ק"ש (ע"ח, ס"ק לא). והב"ח (או"ח צט, א) כתב דמשמע דלענין הלכה משוינן ברכות לתפילה וק"ש בצואה, כאם תמצא לומר דתוספות ומרדכי. והביאו אליה רבא (קפה, ס"ק ה), וכתב דמשמע להדיא, דבין בבהמ"ז בין בשאר ברכות. מקורות - תוספות (עירובין ס"ד א', ד"ה שיכור). רא"ש (עירובין פרק הדר, ס' ה). רמב"ן (ח' ברכות כ"ב ב').